

УДК 371.3

СИСТЕМНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ПЕРЕКЛАДУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Шевченко М.Ю., Бікезіна А.Д.

Донбаський державний педагогічний університет

У статті аналізуються основні особливості та проблеми перекладу лексичних одиниць з іноземної мови. Автор підкреслює важливість цього процесу, а також вказує на труднощі, які можуть виникнути при перекладі. Окремо відзначено, що особистість перекладача повинна бути всебічно розвинена і мати високий загальний інтелект. Розглянуто основні підходи до перекладу текстів: когнітивний, глобальний та спеціальні підходи. Автор також визначає основну задачу перекладу – передача основної ідеї та сенсу з однієї мови на іншу, при цьому зберігаючи всі лінгвістичні та культурні особливості тексту.

Ключові слова: переклад, трансформація, ефективність, рідний мова, культура.

Постановка проблеми. Перекладацька діяльність має кілька конкретних цілей, залежно від конкретної ситуації та сфери діяльності. Головна мета перекладу – служити міжкультурним багатомовним засобом спілкування між народами. В останні кілька десятиліть ця діяльність розвивалася у зв'язку зі зростанням міжнародної торгівлі, зростанням міграції, глобалізацією, визнанням мовних меншин та розширенням засобів масової інформації. У зв'язку з цим, перекладач грає важливу роль багатомовного передавача культури та інформації, який намагається максимально точно інтерпретувати поняття та зміст рідних висловлювань.

Актуальність дослідження не викликає сумнівів. Наслідки неправильних перекладів можуть бути катастрофічними, особливо якщо це роблять непрофесіонали, а помилки, допущені при виконанні цієї діяльності, можуть бути фатальними. Особливо це актуально у випадках серйозної некоректності в галузях знань медицини, юридичних питань чи технологій.

Цілком очевидно, що поганий переклад може призвести не тільки до незначної розгубленості, але також може бути питанням життя і смерті. Отже, мета підготовки перекладачів лежить не тільки в придбанні навичок орієнтування у мовах, перекладах та його технологіях, але і в конкретних областях знань і, що не менш важливо, у професійній етиці.

Предметом дослідження є проблематичність при перекладі з іноземної на рідну мову.

Об'єктом дослідження є процес перекладу лексичних одиниць з іноземної на рідну мову.

Метою дослідження є аналіз особливостей процесу перекладу, його проблем і способів їх рішень.

Аналіз досліджень і публікацій. Велика кількість Вітчизняних та Зарубіжних вчених розглядали закономірності, принципи і проблеми процесу перекладу, серед них: В. Карабан, Я. Рецкер, В. Комісарів, П. Ньюмарк, Р. Белл і ін.

Більшість теоретиків практики перекладу згодні з тим, що переклад розуміється як процес передачі інформації з іноземної на рідну мову. Однак вимоги ринку все частіше вимагають, щоб перекладачі перекладали тексти на мову переклада, який не є їх рідною. П. Ньюмарк називає таке явище «сервісним перекладом». Вчений також стверджував: «Я припускаю, що більшість перекладачів вчиться перекладати на мову свого звичного використання, оскільки це єдиний спосіб, завдяки якому вони можуть перекладати при-

родно, акуратно і з максимальною ефективністю. Отже, більшість перекладачів здійснюють переклади, виходячи із своєї рідної мови» [3, с. 25].

Цей факт робить процес перекладу важчим, іноді приводячи до посередніх перекладів, які, без сумніву, повинні бути переглянуті і відредаговані перед випуском в друк.

Виклад основного матеріалу. Якщо переклад – це дискурсивна операція, пов'язана між мовою і думкою, ми повинні визнати, що в мистецтві або навичку перекладу ми неминуче зіткнемося з численними перешкодами.

Д. Делісле підкреслює, яким тонким є процес перекладу:

«Переклад – це важка робота, яка, час від часу, призводить вас до розпачу, але водночас вона безперервно збагачує нас новими навичками і знаннями» [1, с. 101].

Існує багато перешкод, які можуть виникнути під час процесу перекладу, незалежно від характеру тексту, з яким ми працюємо. Перша проблема пов'язана зі здатністю читання і розуміння мовою оригіналу. Як тільки перекладач впорався з цією перешкодою, подальші труднощі перекладу матимуть семантичний і культурний характер [5].

Дуже часто ми зустрічаємо таке явище як «лінгвістична нетрансльованість», яка включає в себе споріднені і схожі слова, кальки і її форми, стандартизовані терміни, неологізми, афоризми і т.п.

Іншою перешкодою для перекладача є «культурна неможливість перекладу», яка включає в себе ідіоми, вислови, прислів'я, жарти, каламбури і т. п. Слід прийняти дуже обережне ставлення по відношенню до таких слів або виразів, щоб уникнути некоректності і зловживання мовою [2].

Аналогічно ми часто зустрічаємося з особливими термінами, для яких навіть словник або носій мови перекладу не може надати рішення для передачі точного значення. У таких випадках, слід зазначити, що одним з кращих якостей є перекладача є «контекстуалізуюча інтуїція», тобто здатність швидко знаходити найближчу інтерпретацію сенсу невідомого елемента в його контексті.

Якими б не були труднощі під час процесу перекладу, він повинен бути спрямований на сутність повідомлення і вірність значенням вихідного тексту, переданого на мову перекладу. За словами Е. Ніди і Ч. Табера: «Переклад складається з відтворення найближчого еквіваленту повідомлення з вихідної на мову перекладу з усіма семантичними і стилістичними аспектами» [4, с. 68].

Значною мірою, якість перекладу буде залежати від особистих якостей самого перекладача, тобто від його знань, навичок, рівня навчання, культурного фону, досвіду і навіть настрою. П. Ньюмарк виділяє деякі суттєві характеристики, які повинен мати будь-який професійний перекладач: здатність розпізнавання текстів на іноземній мові, знання і чутливість до мови (як до рідної, так і до іноземної), компетентність в усній і письмовій мові [3].

Крім того, М. Трікас ставить до інтуїції або здорового глузду, як до найбільш важливих з усіх якостей перекладача. Іншими словами, в процесі перекладу дуже важливо використовувати поєднання інтелекту, чутливості і інтуїції: «Процес перекладу – це складний механізм вибору підходів, в якому необхідно використовувати всі інтелектуальні здібності, вміння та інтуїцію» [5, с. 98].

Щодо вдосконалення навичок перекладу, вчені виділяють кілька підходів:

1. Когнітивний підхід застосовується до процесу передачі ідей з однієї мови на іншу, що, очевидно, означає набагато більше, ніж просту модель відтворення. На підготовчій фазі перекладу, пізнання в формі самосвідомості і впевненості в собі грає дуже важливу роль, оскільки цей період передбачає свідому розумову діяльність, в якій виявляються і аналізуються проблеми з перекладом [2].

Слід зазначити, що з психологічної та соціальної точки зору перекладач, який є працівником інтелектуальної сфери з особливими професійними характеристиками, буде більш успішним, якщо особлива увага буде приділятися його соціально-афективному розвитку. В даному випадку, він може бути краще підготовлений до роботи з людьми, а також досягти більш високого рівня толерантності, проявляючи самокритику і чутливість.

2. Глобальний підхід. Розглядаючи основні підходи до перекладу, слід зазначити, що, найбільш відомі теоретики перекладу доходять згоди щодо наступних аспектів:

По-перше, існують певні правила розуміння і інтерпретації текстів, які означають управління принципами спеціальних підходів до різних типів текстів, з урахуванням їх індивідуальних особливостей. Ця компетенція включає розуміння прочитаного і інтерпретацію повідомлень (кодування і декодування).

По-друге, найважливішим аспектом також є переформулювання. Це означає застосування різних стратегій для процесу реституції повідомлення (перекодування), шляхом вибору відповідних методів і прийомів. Найбільш часто використовуваними прийомами для передачі головної ідеї, що міститься в одиницях перекладу, які може використовувати перекладач, є: передача культурного чи функціонального еквіваленту, синонімії, транспозиції, модуляції; скорочення і розширення значення слова, а також посилення його сенсу [3].

Ці елементи складають суть перекладу, а також є частиною компетенції перекладача. Вони повинні бути найбільш чітко позначені при підготовці майбутніх перекладачів. Для цих цілей також необхідно використовувати різні типи літератури: паралельні тексти, одномовні і двомовні словники, енциклопедії, термінологічну базу даних, і інші джерела.

По-третє, теоретики перекладу надають великого значення оцінці результату, тобто доводять відповідність смислів перекладеного тексту і його оригіналу. В даному випадку перекладач має можливість адекватно оцінювати переклад, позначати його недоліки, демонструючи здатність до самокорекції. Перегляд результату невдалого перекладу завжди призведе до остаточного перекладу більш високої якості.

3. Спеціальні підходи. На думку більшості теоретиків перекладу, конкретні підходи до перекладу тексту, як правило, схожі. З одного боку, необхідно використовувати один або кілька перекладних підходів або моделей. З іншого боку, завжди є спосіб наблизитися до тексту цільової мови, незалежно від того, чи вибирає перекладач певні типи моделей: орієнтовану на автора, структурно-орієнтовану, орієнтовану на текст, когнітивну або орієнтовану на читача. Залежно від ситуації, перекладачі будуть використовувати ту чи іншу модель, але багато хто з них схильні до еклектичної інтеграції всіх моделей.

Перекладачі повинні розуміти, що неправильне розуміння тексту значно знижує якість перекладу. Тому слід використовувати стратегії розуміння читання для перекладу (виділення слів, визначення труднощів перекладу, контекстуалізація лексичних елементів, адаптація, аналіз і т. п.).

Пошук рішень дилем є постійним процесом в роботі перекладача. Це включає в себе роботу з такими проблемними явищами як: лінгвістична або культурна «нетрансльованість», здатність управління недоліками і перевагами перекладу, рішення лексичної двозначності і ін. Ці проблеми вирішуються шляхом використання різних механізмів, таких як: пояснювальних приміток, адаптації, еквівалентності, перефразування, аналогії і т. п.

Перекладачі також повинні розуміти, що сенс сказаного передається не тільки словами. Отже, адекватне декодування і повторне кодування малюнків, таблиць та діаграм; стандартизовані терміни, акроніми, метонімія, топоніми і т. п. – це елементи, яким має бути приділена особлива увага.

Професійний перекладач повинен визначити деякі суттєві опорні точки для максимального наближення до тексту, які потрібно перекласти, наприклад: мета тексту, його читацька аудиторія, особливі стандарти, використовувані автором, послання, яке несе в собі текст, вид дискурсу, перекладача і читача.

Іншим важливим аспектом є попереднє редагування вихідного тексту для виявлення його можливих неточностей, з одного боку, і пост-редагування перекладеного тексту для перевірки використання найбільш адекватних синтаксичних, семантичних одиниць, з іншого боку.

Серед формальних питань перекладачі повинні знати і контролювати звуковий ефект і каденцію перекладеного тексту, щоб уникнути некоректних фонетичних комбінацій і каліки мовою оригіналу.

Слід також зазначити, що перекладачі повинні постійно робити вибір стратегії перекладу в кожному абзаці, щоб вирішити, які з них є найбільш корисними для коректної передачі ідей певного тексту. Це означає адаптування найбільш ефективних стратегій і методів до вимог тексту, а не застосування тільки однієї певної техніки для всіх типів текстів.

Ще одним важливим аспектом є те, що перекладачі повинні завжди зберігати стиль, суть, значення вихідного тексту, а також його формат: абзаци, відступи таблиці, посилення на джерела. Дотримуючись всіх цих форм, буде досягнуто максимальне наближення до тексту оригіналу.

Висновки. Перекладачі – як і всі професіонали повинні проходити постійне навчання та вдосконалення своїх навичок шляхом набуття досвіду, самоаналізу і самокорекції. Їх «виробничий» потенціал не завжди слід вимірювати з точки зору переведених сторінок або слів, а скоріше оцінювати якість готової роботи, яка

вимагає дотримання безлічі стандартів і правил. Головне завдання перекладу – це передача основної ідеї і сенсу з іноземної мови на рідну, при цьому, враховуючи всі лінгвістичні та культурні особливості.

Щоб вирішити проблеми, що виникають при перекладі, перекладач повинен використовувати весь свій розум, творчість, інтуїцію і винахідливість. В даному питанні дуже важливим є загальний рівень інтелекту перекладача і його професійна підготовка. Перспективою для подальших досліджень може стати аналіз проблем перекладу з певними лінгвістичними одиницями.

Список літератури:

1. Delisle J. L'Enseignement de l'interprétation et de la traduction / J. Delisle. – Ottawa: Editions de l'Université d'Ottawa, 1981. – 321 p.
2. Kussmaul P. Training the Translator / P. Kussmaul. – L.: John Benjamins Publishing Co, 1995. – 145 p.
3. Newmark P. A Textbook of Translation / P. Newmark. – C.: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 1995. – 457 p.
4. Nida E. The Theory and Practice of Translating / E. Nida, C. Taber. – N.Y.: Brill, Leiden, 1974. – 195 p.
5. Tricás M. Manual de traducción francés-castellano / M. Tricás. – B.: Gedisa S.A, 1995. – 430 p.

Шевченко М.Ю., Бикезина А.Д.

Донбасский государственный педагогический университет

СИСТЕМНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕССА ПЕРЕВОДА С ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье анализируются основные особенности и проблемы перевода лексических единиц с иностранного языка. Автор подчеркивает важность этого процесса, а также указывает на трудности, которые могут возникнуть при переводе. Отдельно отмечено, что личность переводчика должна быть всесторонне развита и иметь высокий общий интеллект. Рассмотрены основные подходы к переводу текстов: когнитивный, глобальный и специальные подходы. Автор также определяет основную задачу перевода – передача основной идеи и смысла с одного языка на другой, при этом сохраняя все лингвистические и культурные особенности текста.

Ключевые слова: перевод, трансформация, эффективность, родной язык, культура.

Shevchenko M.Yu., Bikezina A.D.

Donbas State Teachers Training University

THE SYSTEMATIC CHARACTERISTICS OF THE PROCESS OF TRANSLATION FROM THE FOREIGN LANGUAGE

Summary

The article deals with the main features and problems of translating of lexical units from the foreign language. The author emphasizes the importance of this process, and also points out the difficulties that can arise during the translation. It is pointed out that the personality of translator must be comprehensively developed and he should have a high level of intelligence. The main approaches of the texts translating are considered, they are: cognitive, global and special approaches. The author also defines the main task of translation – the transferring of the basic idea and meaning from one language into another, while saving all the linguistic and cultural features of the text.

Keywords: translation, transformation, efficiency, native language, culture.